

РЕЦЕНЗИЯ

от

на доц. д-р Елица Георгиева Вълчева-Куманова
преподавател в Юридически факултет на
Русенски Университет „Ангел Кънчев“

Съгласно Заповед №1625/04.06.2025 г. на Ректора на УНСС съм определена за член на научно жури на основание чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3 от ППЗРАСРБ, чл.3, ал.3 от Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в УНСС, решение на Катедрения съвет на катедра „Публичноправни науки“ (Протокол №7/13.05.2025г.) и решение на ФС на Юридически факултет (Протокол №4/03.06.2025г.) във връзка с провеждането на публична защита на докторска дисертация на тема „Моралните основания на правото“ за присъждане на ОНС „доктор“ на Димитър Стоянов Стоянов по научната специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“, професионално направление 3.6. „Право“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки.

Актуалност и значимост на проблематиката на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема “Моралните основания на правото“ е опит за самостоятелно изследване и обосноваване на въпроса за основанията на правото в двете посоки – като фундаментално понятие за правото изобщо и в контекста на съвременните реалности. Разгледаните в труда проблеми са актуални, методологично структурирани и аналитично обосновани. Разгърнатата структурна форма на дисертационния труд обхваща в достатъчна пълнота и логична последователност поставения за изследване научен проблем.

Обект на изследването в настоящия дисертационен труд е въпросът за правните основания в тяхната априорна, метафизична и морална природа и техният характер на основополагащо, аргументативно понятие за правните норми и за правото изобщо (както и правните системи, институти, отрасли). Предмет на изследването е природата на моралните основания на правото, връзката им с понятията за легитимност, валидност и правна система и

тяхното място спрямо правосъздаването и правоприлагането (правораздаването).

Използваните подходи и методи, приложени в дисертационното изследване съответстват на предмета на изследването. Изходната философска позиция на докторанта правилно се основава на търсенето на смисъла на правото чрез прилагане на множество на подходи. Приложени са методите на анализ, синтез, сравнителния метод, методите на индукция и дедукция, като чрез приложената методология са формулирани тези, изводи и са изведени конкретни заключения. Чрез историко-правния метод, който проследява конкретни исторически развития в областта на теорията на правото, философията на правото и философия изобщо.

Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 182 страници. Докторантът демонстрира познаване на проблема още с предложената структура на дисертационния труд и неговата логика. Показателен за доброто познаване на изследвания проблем е обстоятелството, че за разработването на дисертацията е приложена библиография, съдържаща 122 заглавия на научни публикации (73 от които на български език). Използваната литература е коректно цитирана, като са направени са общо 473 бележки под линия.

В структурно отношение изследването включва въведение, четири глави, заключение и използвана литература. Всяка глава е структурирана в части (параграфи) с отделни тематично изведени заглавия и подзаглавия. Първа глава се състои от осем раздела, втора глава се състои от четири раздела, трета глава – от шест раздела, а четвърта глава – от пет раздела. Всеки раздел е смислово обособен в изследването на определен проблем или представянето на становище по определен въпрос. Общата преценка на обема, структурата и използваната библиография е положителна и съответства на нормативните изисквания относно получаването на образователна и научна степен „доктор“.

Въведението на дисертацията обхваща четири собствени части – актуалност и значимост на изследването; предмет, цел и задачи; методология; обем и структура на изследването. Актуалността и практическото приложение на изследването съдържа разяснения относно предмета, целта и методологията на изследването. Изследването цели да докаже, че правните основания въпреки тяхното непроменяемо значение и

съдържание, са претърпявали периоди на „разширяване“ и „свиване“ и дори „премахване“ в исторически контекст. Цел на изследването е и доказването на тезата, че моралните основания на правото не са статични категории, които се „изчерпват“ с правосъздаването, а имат своето място и по отношение на правоприлагането и правораздаването в различните системи, цивилизационен характер, и могат да бъдат поставени на нови „изпитания“ под формата на рискове, заплахи или „извънредност“.

В Първа глава „*Основанието на правото – същност и място в правната система*“ фокусът е поставен върху разглеждане на основанието на правото като традиционно понятие на философията на правото, чрез което се обосновава същността на правото като цялостно социално явление. Направен е обстоен преглед на теориите за политикоправното развитие на моралните основания на правото. Въз основа на достиженията на философско-историческия анализ на философията на правото като наука за легитимността на правото, основанията на правото са разгледани адекватно в контекста на концепцията за човешката цивилизация. Утвърден е изводът, че правното основание представлява фундаментално понятие с обосноваващ характер за цялата правна система, опиращо се една морална и метафизична цел, положена като ценност. Правното основание има априорен, изначален характер и то легитимира една правна система и служи като върховен критерий за валидността на правните норми от системата на позитивното право.

Втора глава на дисертационния труд, озаглавена „*Моралните основания на правото като правообразуващ фактор*“ анализира на общотеоретично ниво основанието на правото и неговата релация с реализирането на учредителната власт в държавата. Докторантът разглежда съдържанието на понятието за „конституция“ като основен продукт на дейността на учредителната власт, която следва да въплъщава моралните правни основания чрез конституционните принципи и норми, които учредителната власт създава. Посочени са аргументи в подкрепа на създаване на първични правни норми от конституционен порядък. чрез интерпретация и тълкуване на категории като свобода, справедливост, равенство, дълг, мир. Направен е изводът, че основанието като една морална и метафизична категория, положена като ценност, има едно безспорно обосноваващо място при създаването на такива първични позитивни правни норми. То е категория, която обхваща процесът на правосъздаването по силата на своето интерпретативно прилагане. Прилагането на правното

основание от страна на учредителната власт е гаранция за валидността и преди всичко за легитимността на нормите.

Трета глава *„Моралните основания на правото в правораздаването в системата на прецедентното право и разликата с континенталното право“* разглежда понятието за правораздаване като част от по-общото понятие за правоприлагане. Представени са становищата в рамките на българската правна теория като е посочена връзката между тези две понятие и дейностите по тълкуване и интерпретация. В главата са анализирани са три правни института - „трудните дела“, съдебното самоограничаване и съдебният активизъм. Направен е извода че следва да се прилага различен подход, който може да бъде обоснован спрямо моралните основания на правото в рамките на прецедентното право и континенталната правна система, когато става въпрос за тълкуване, интерпретация и правораздаване. Това подчертава значението на съдебната практика, която служат като ефективен инструмент за повишаване на качеството на правосъдието чрез последователно прилагане на законодателството.

В Четвърта глава *„Съвременни рискове пред правните основания“* докторантът поддържа становището, че правните основания в своя априорен, метафизичен и морален характер могат да бъдат относими не само към конституционноправните норми, но и към такива от законов и подзаконов характер (доколкото това е възможно в зададените от закона рамки и в изпълнение на законовите разпоредби, създаващи условията за проявата на тази по същество подзаконова нормотворческа дейност). Изследвани са различни хипотези на специфично прилагане на моралните основания на правото с оглед настъпили отклонения от политикоправния ред.

В заключението на дисертационния труд е направено обобщение на разгледаните теми, от които е направен извод за научните приноси и предложенията de lege ferenda.

При написването на дисертационния труд авторът Димитър Стоянов разкрива способността си да провежда научно изследване, да обобщава получените резултати, да идентифицира проблеми, да търси верни и възможни решения.

Преценка на формата и съдържанието на автореферата на дисертационния труд и научните публикации

Представеният автореферат отговаря на всички формални изисквания и отразява в достатъчна степен логиката и всеобхватността на изследвания проблем. Докторантът е участвал с научни публикации в международни научни конференции, в които са разработени различни проблеми по тематиката на дисертацията.

Основни научни приноси на дисертацията:

Основните научни и научно-приложими приноси на дисертацията могат да се изведат, както следва:

1. Представяне на цялостна дефиниция на понятието „основание на правото“ (наричано още и „правно основание“), като легитимиращо, метафизично, априорно явление спрямо както правото като цяло, така и спрямо отделните негови проявления и система.

2. Обосноваване на връзката между правни основания, правни принципи, правни норми и актове на автономната воля на субектите, както и разглеждане на връзката на тези категории с използваните в правната теория понятия за легитимност и валидност. Представено е деление на правните принципи и идеята за „пирамида на легитимността“, която обосновава правото като явление въз основа на моралните правни основания.

3. Правните основания, правото и правните системи са разгледани като съществен и незаобиколим елемент на понятието за цивилизация, заедно с културата, религията и други неправни по своя характер категории, които се явяват обаче неразривно свързани с правната действителност.

4. „Нормативността“ в правото не се разглежда като еквивалент на „правовостта“, а като нещо, което е производно от нея, но не идентично, и че едно правило може да има нормативен характер и да бъде валидно, но да не бъде правно, съответно и легитимно, ако неговата връзка с моралните основания на правото бъде ограничена или прекъсната изцяло.

5. Въведено е понятие за „извънредност“ в контекста на правната действителност и моралните основания на правото, като са разгледани случаите на войната, пандемичните рискове, икономическите и социални кризи, изкуствения интелект, обединени под общото понятие за „мегазаплахи“, които са в състояние да ерозират правото и значението на правните основания.

Критични бележки и препоръки

Вътрешната структура на дисертационното изследване е в дисбаланс с оглед факта, че обемът на първата глава е равен на обема на останалите три глави. Препоръчвам първата глава да бъде обособена в две отделни глави, които по същество изразяват философския и историческия аспект на изследването. Към дисертационния труд могат да се отправят определени критични бележки, които са свързани с използването на научнопопулярни изрази и определения редом с утвърдените научни понятия, както и с включване формулировки и обяснения от учебници по теория на правото. Те обаче не омаловажават научните приноси и научната стойност на формулираните изводи в дисертацията.

Заключение

На основание изложеното в настоящата рецензия за представения дисертационен труд считам, че са изпълнени изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в УНСС относно получаването на образователна и научна степен „доктор”.

Като член на научното жури формирам ПОЛОЖИТЕЛНА оценка за дисертационния труд на тема „Моралните основания на правото”, като предлагам на научното жури да присъди на Димитър Стоянов Стоянов образователна и научна степен „доктор” по научната специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения”, професионално направление 3.6. „Право”, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки.

13.06.2025

Подпис:

(доц. д-р Елица Вълчева-Куманова)

REVIEW

Assoc. Prof. Elitsa Georgieva Valcheva-Kumanova

Faculty of Law

Ruse University "Angel Kanchev"

According to Order No. №1625/04.06.2025 of the Rector of the UNWE, I have been appointed as a member of the scientific jury on the grounds of Art. 9 of the on the Act of Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, Art. 30, para. 3 of the Regulations for Application of the Act of Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, Art. 3, para. 3 of the Regulations on the Organization and Conduct of Competitions for the Acquisition of Scientific Degrees and for Holding Academic Positions at the UNWE, decision of the Department Council of the Department of "Public Law Sciences" (Protocol No7/13.05.2025) and decision of the Council of the Faculty of Law (Protocol No №4/03.06.2025) due to the performance of a public pleading of a doctoral dissertation on the "The Moral Grounds of Law" for the awarding with the educational and scientific degree "doctor in law" to Dimitar Stoyanov Stoyanov in the scientific specialty "Theory of State and Law. Political and Legal Studies", professional direction 3.6. "Law", field of higher education 3. Social, economic and legal sciences.

Relevance and significance of the issues of the dissertation work

The dissertation work on the topic "Moral foundations of law" is an attempt to independently study and substantiate the issue of the foundations of law in both directions – as a fundamental concept of law in general and in the context of contemporary realities. The problems examined in the work are topical, methodologically structured and analytically justified. The developed structural form of the dissertation work covers the scientific problem set for research in sufficient completeness and logical consistency.

The object of the study in this dissertation work is the question of legal foundations in their a priori, metaphysical and moral nature and their character as a fundamental, argumentative concept for legal norms and law in general (as well as legal systems, institutes, branches). The subject of the study is the nature of the moral foundations of law, their relationship with the concepts of legitimacy,

validity and legal system and their place in relation to lawmaking and law enforcement (administration of justice).

The approaches and methods used in the dissertation research correspond to the subject of the research. The initial philosophical position of the doctoral student is correctly based on the search for the meaning of law through the application of a variety of approaches. The methods of analysis, synthesis, the comparative method, the methods of induction and deduction are applied, and through the applied methodology theses, conclusions are formulated and specific conclusions are drawn. Through the historical-legal method, which traces specific historical developments in the field of legal theory, philosophy of law and philosophy in general.

Assessment of the form and content of the dissertation

The dissertation consists of 182 pages. The doctoral student demonstrates knowledge of the problem with the proposed structure of the dissertation and its logic. Indicative of the good knowledge of the research problem is the fact that a bibliography containing 122 titles of scientific publications (73 of which are in Bulgarian) was attached to the development of the dissertation. The literature used is correctly cited, with a total of 473 footnotes.

In terms of structure, the study includes an introduction, four chapters, a conclusion and literature used. Each chapter is structured into parts (paragraphs) with separate thematically derived titles and subtitles. The first chapter consists of eight sections, the second chapter consists of four sections, the third chapter - of six sections, and the fourth chapter - of five sections. Each section is semantically distinct in the study of a specific problem or the presentation of an opinion on a specific issue. The overall assessment of the volume, structure and bibliography used is positive and corresponds to the regulatory requirements for obtaining the educational and scientific degree of "doctor".

The introduction of the dissertation covers four parts of its own - relevance and significance of the study; subject, purpose and tasks; methodology; scope and structure of the study. The relevance and practical application of the study contains explanations regarding the subject, purpose and methodology of the study. The study aims to prove that legal grounds, despite their unchanging meaning and content, have undergone periods of "expansion" and "contraction" and even "elimination" in a historical context. The aim of the study is also to prove the thesis that the moral grounds of law are not static categories that are "exhausted" with the creation of law, but have their place in relation to law enforcement and the

administration of justice in different systems, civilizational in nature, and can be put to new "tests" in the form of risks, threats or "exceptionality".

In the First Chapter "The Basis of Law – Essence and Place in the Legal System", the focus is placed on examining the basis of law as a traditional concept of the philosophy of law, through which the essence of law as a comprehensive social phenomenon is substantiated. A comprehensive review of the theories of the political-legal development of the moral foundations of law is made. Based on the achievements of the philosophical-historical analysis of the philosophy of law as a science of the legitimacy of law, the foundations of law are adequately examined in the context of the concept of human civilization. The conclusion is affirmed that the legal basis is a fundamental concept with a substantiating character for the entire legal system, based on a moral and metaphysical goal, set as a value. The legal basis has an a priori, original character and it legitimizes a legal system and serves as the supreme criterion for the validity of legal norms from the system of positive law.

The second chapter of the dissertation, entitled "The Moral Foundations of Law as a Law-Forming Factor", analyzes at a general theoretical level the foundation of law and its relationship with the realization of the constituent power in the state. The doctoral student examines the content of the concept of "constitution" as the main product of the activity of the constituent power, which should embody the moral legal foundations through the constitutional principles and norms that the constituent power creates. Arguments are given in support of the creation of primary legal norms of a constitutional order. through interpretation and interpretation of categories such as freedom, justice, equality, duty, peace. The conclusion is made that the foundation as a moral and metaphysical category, posited as a value, has an indisputable substantiating place in the creation of such primary positive legal norms. It is a category that encompasses the process of law-making by virtue of its interpretative application. The application of the legal basis by the constituent authority is a guarantee of the validity and, above all, the legitimacy of the norms.

Chapter Three "The Moral Foundations of Law in the Administration of Justice in the System of Case Law and the Difference with Continental Law" examines the concept of administration of justice as part of the more general concept of law enforcement. The opinions within the framework of Bulgarian legal theory are presented, indicating the relationship between these two concepts and the activities of interpretation and interpretation. The chapter analyzes three legal institutes - "difficult cases", judicial self-restraint and judicial activism. It is concluded that a different approach should be applied, which can be justified in

relation to the moral foundations of law within the framework of case law and the continental legal system, when it comes to interpretation, interpretation and administration of justice. This emphasizes the importance of case law, which serves as an effective tool for improving the quality of justice through consistent application of legislation.

In Chapter Four, "Modern Risks Facing Legal Grounds," the doctoral candidate maintains the view that legal grounds in their a priori, metaphysical and moral nature can be related not only to constitutional norms, but also to those of a statutory and regulatory nature (to the extent that this is possible within the framework set by law and in implementation of the legal provisions that create the conditions for the manifestation of this essentially regulatory norm-making activity). Various hypotheses of specific application of the moral grounds of law have been studied in view of deviations from the political and legal order.

In the conclusion of the dissertation, a summary of the topics considered is made, from which a conclusion is drawn about the scientific contributions and proposals de lege ferenda.

In writing the dissertation, the author Dimitar Stoyanov reveals his ability to conduct scientific research, to summarize the results obtained, to identify problems, to seek correct and possible solutions.

Assessment of the form and content of the abstract of the dissertation work and scientific publications

The presented abstract meets all formal requirements and sufficiently reflects the logic and comprehensiveness of the research problem. The doctoral student has participated with scientific publications in international scientific conferences, in which various problems on the topic of the dissertation have been developed.

Main scientific contributions of the dissertation:

The main scientific and scientifically applicable contributions of the dissertation can be deduced as follows:

1. Presentation of a comprehensive definition of the concept of "ground of law" (also called "legal basis"), as a legitimizing, metaphysical, a priori phenomenon in relation to both law as a whole and its individual manifestations and system.

2. Substantiation of the relationship between legal grounds, legal principles, legal norms and acts of the autonomous will of subjects, as well as consideration of

the relationship of these categories with the concepts of legitimacy and validity used in legal theory. A division of legal principles and the idea of a “pyramid of legitimacy” are presented, which substantiates law as a phenomenon based on moral legal grounds.

3. Legal grounds, law and legal systems are considered as an essential and unavoidable element of the concept of civilization, together with culture, religion and other non-legal categories, which are, however, inextricably linked to legal reality.

4. “Normativity” in law is not considered as an equivalent of “legality”, but as something that is derived from it, but not identical, and that a rule can have a normative character and be valid, but not be legal, and accordingly legitimate, if its connection with the moral grounds of law is limited or completely interrupted.

5. The concept of “exceptionality” is introduced in the context of legal reality and the moral foundations of law, examining the cases of war, pandemic risks, economic and social crises, and artificial intelligence, united under the general concept of “megathreats” that are capable of eroding law and the meaning of legal foundations.

Critical remarks and recommendations

The internal structure of the dissertation research is unbalanced in view of the fact that the volume of the first chapter is equal to the volume of the remaining three chapters. I recommend that the first chapter be separated into two separate chapters, which essentially express the philosophical and historical aspect of the research. Certain critical remarks can be made to the dissertation work, which are related to the use of popular science expressions and definitions alongside established scientific concepts, as well as the inclusion of formulations and explanations from textbooks on legal theory. However, they do not belittle the scientific contributions and the scientific value of the conclusions formulated in the dissertation.

Conclusion

Based on the above-mentioned in this review for the presented dissertation work, I believe that the requirements of the Law on the Organization and Conduct of Competitions for the Acquisition of Scientific Degrees and for the Occupation of Academic Positions at the University of National and World Economy regarding the acquisition of the educational and scientific degree "doctor" have been met.

As a member of the scientific jury, I form a POSITIVE assessment for the dissertation work on the topic "The Moral Foundations of Law", and I propose to the scientific jury to award Dimitar Stoyanov Stoyanov the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Theory of State and Law. Political and Legal Studies", professional direction 3.6. "Law", field of higher education 3. Social, Economic and Legal Sciences.

13.06.2025

Signature:

(Assoc. Prof. Elitsa Valcheva-Kumanova)